

значний обсяг інформації про діяльність таких злочинців характеризується як внутрішніми, так і зовнішніми особливостями соціально-економічного, та культурного характеру, що створює проблеми для оперативного розуміння процесів, що відбуваються при скоєнні економічних злочинів.

1. Власюк О. В. Використання кримінального аналізу у боротьбі зі злочинністю: виникнення та становлення, *Університетські наукові записки*. 2012. № 4 (44). С. 352

2. Кальман О. Г. Економічна злочинність і суміжні з нею поняття, *Проблеми законності*. 2002. Вип. 55. С. 133–141.

3. Економічна безпека : навч. посіб. В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О. Гончарова та ін. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. С. 341

*Дворняк Юлія, здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Черненко Анатолій Павлович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

**ОБШУК ЯК ЕЛЕМЕНТ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ В ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]). Як видно із Закону, оперативно-розшукова діяльність (далі- ОРД) поєднує у собі, як гласні так і не гласні заходи, що застосовуються із використанням оперативних та оперативно-технічних засобів. Поняття заходів та засобів у цьому законі не визначається буквально, але у теорії ОРД є стале їх розмежування. На наш погляд, доволі чітко таке розмежування наводиться С.В. Пеньковим. Вчений зазначає, що аналіз фахової літератури свідчить про те, що до цього часу триває дискусія щодо змісту поняття, засоби ОРД. Більшість вчених пропонує під ними розуміти сукупність об'єктів матеріального світу, за допомогою яких оперативні працівники виконують поставлені задачі та покладені обов'язки. А далі констатує, що у ч.1 ст. 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» наводяться оперативно-розшукові заходи, а об'єкти матеріального світу, службові собаки тощо, за допомогою яких

оперативні працівники виконують поставлені завдання та покладені на них обов'язки є засобами ОРД [2]. Саме сукупність заходів та засобів дає можливість оперативним працівникам виконувати свої завдання. Певну їх сукупність використовується у конкретних випадках і така сукупність оперативних заходів дістала назву оперативна комбінація [3]. При чому до такої сукупності можуть входити як гласні так і не гласні заходи. Зрозуміло, що одним поєднанням оперативно-розшукових заходів досягти позитивного результату не можливо. Для позитивного результату за наслідками усього комплексу оперативно-розшукових заходів, що іменуються оперативною комбінацією, необхідно щоб кожний захід цієї комбінації був ефективним. Для досягнення цих завдань у ОРД існує оперативно-розшукова тактика та криміналістична тактика, які мають певні відмінності, але й багато схожих між собою рис.

Аналогічно оперативній комбінації в криміналістичній науці виник термін «тактичний комплекс», що сталося у наслідок намагання науковців об'єднати усі організаційно-тактичні засоби, які існують, для вирішення певних завдань у процесі розслідування. Тактичні прийоми не існують самі по собі, вони застосовуються виключно в межах процесуальних слідчих (розшукових) дій (далі – слідчих дій). Існують також різновиди тактичних операцій. По-перше, це система слідчих дій; по-друге, комплекс слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; по-третє, комплекс слідчих дій та організаційно-технічних заходів тощо. Відносно до тактичного комплексу, тактична операція характеризується підкореною роллю, як один з інструментів його здійснення, та складових елементів. Тактична операція також складає певну комплексну побудову, але на іншому рівні спрямованості та складності [4].

Обшук, як окрема процесуальна дія це заходи органів досудового розслідування, які спрямовані на примусове обстеження житла, інших приміщень, які є об'єктом обшуку, з метою відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення [5].

Потреба дослідження обшуку як елемента тактичної операції викликана зміною кримінального процесуального законодавства, появою нових видів злочинів, способів і засобів їх вчинення, використанням у процесі злочинної діяльності технічного оснащення високого рівня, підвищенням рівня психологічної підготовки злочинців та їх обізнаністю про прийоми і методи роботи органів з розслідування злочинів, у результаті чого зростає необхідність удосконалення досудового слідства, зокрема, щодо провадження процесуальних дій та комплексних заходів. Обшук посідає важливе місце в системі слідчих дій, оскільки включає сприйняття й оцінку слідів злочину, установлення їх причинних зв'язків з подією, формування моделі події, механізму її вчинення, її інсценування.

Обшук, як форма тактичної операції полягає в примусовому обстеженні приміщень, що займають велику площу, значні за розмірами ділянки місцевості тощо. З метою відшукування і вилучення приховуваних доказів вчинення злочину, цінностей нажитих злочинним шляхом та предметів, що підлягають вилученню, розшуку як живих осіб так і трупів, що провадиться в умовах активної протидії розслідуванню, значна перевага віддається великій кількості суб'єктів, що здійснюють оперативно-розшукові, слідчі та тактичні заходи.

Загальними функціями у процесі проведення тактичних операцій: «Груповий обшук», «Початковий – повторний обшук», «Обшук – затримання», «Припущення обшуку з негативним результатом» є пошукова, конструктивна, організаційна та ін. Вони можуть виявлятися в окремих функціях, скажімо таких, як встановлення психологічного контакту з особою, що обшуковують, і одержання від неї пошукової інформації; усунення протидії особи, яку обшуковують; визначення ступеня добровільності видачі об'єктів обшуку; стимулювання до спілкування особи, яку обшуковують; координації слідчо-оперативних груп тощо [6].

Обшук як елемент тактичної операції включає комплекс заходів як до початку обшуку так і на стадії проведення і після закінчення пошукових заходів обшуку.

Наприклад, «Пошук прихованих цінностей», «Пошук майна», «Виявлення та викриття неправди у показаннях підозрюваного», передусє тактичній операції «Обшук». Основною функцією тактичної операції «Пошук прихованих цінностей» є пошукова та додатковою можна визнати функцію забезпечення відшкодування матеріального збитку. У тактичній операції як «Виявлення та викриття неправди у показаннях підозрюваного» основними функціями тактичних операцій виступають пізнавальна, комунікативна, регулююча та ін., вони спрямовані на виявлення й викриття неправдивих показань, а додатковими є виховна, встановлення та підтримання психологічного контакту, корекції поведінки підозрюваного тощо.

Особа, яка підозрюється може застосовувати певні заходи, які будуть спрямовані на знищення об'єктів, тобто доказів вчинення злочину. Маючи інформацію про перебіг досудового розслідування, ця особа намагається чинити опір під час обшуку. За умови тимчасового доступу до письмових та електронних джерел доказів виникне намір зіпсувати чи знищити доказову інформацію. Ця ситуація можлива за умови якщо слідчий, не дотримувався правил поведіння з речовими доказами, з тактичних міркувань надасть підозрюваному доступ не до їх копії, а безпосередньо до них самих, то підозрюваний потрібну для слідства інформацію, може своїми діями зіпсувати [7].

У цьому разі тактичними завданнями для слідчого для подолання такої форми протидії, буде правильне вилучення та збереження носіїв доказової

інформації. Засобом вирішення цих завдань є саме тактична операція, яка складається з конкретних дій: обшук та тимчасовий доступ до документів (вагоме значення в них при цьому мають тактичні прийоми щодо швидкого прийняття рішення про тимчасовий доступ або обшук щодо оцінки обстановки на місці); організаційні заходи щодо збереження таких електронних та паперових носіїв інформації – дотримання правил поводження з електронною технікою; огляд предметів; допити свідків, підозрюваних. Важливу роль мають тактичні прийоми забезпечення безпеки паперових та речових доказів.

Переховування осіб, причетних до вчиненого кримінального правопорушення це ще один засіб протидії розслідуванню. Він характерний для початкового етапу досудового розслідування. У такій ситуації мотивом цих дій є необхідність отримати як можна більше часу для застосування ефективних заходів щодо ухилення підозрюваного від затримання правоохоронними органами.

Тактичне завдання, яке спрямоване на пошук та затримання підозрюваних осіб вирішується тактичною операцією «Розшук». Складовими цієї операції є: складання плану спільних оперативно-розшукових та слідчих (розшукових) дій; заповнення та відправлення облікових матеріалів для оголошення особи в розшук як організаційні заходи; – допити знайомих та рідних підозрюваної особи; співпраця з оперативно-розшуковими підрозділами щодо спостереження за помешканням такої особи; здійснення запитів до облікових державних установ; зняття інформації з каналів зв'язку, тимчасовий доступ та слідчий огляд знятої інформації та кореспонденції [8].

Структурні елементи тактичних операцій підвищують результативність, гарантують від можливих помилок, взаємно підстраховують один одного, оптимізуючи організаційне, тактичне та інформаційну взаємодію слідчих, оперативних працівників та інших учасників розслідування.

Тактична операція «Обшук» складається з комплексу процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів та тактичних заходів, що виконують пошукові та допоміжні функції.

Крім звичайних функцій - збирання інформації про осіб, у яких планується проведення обшуку, спостереження дозволяє виявити особливості об'єкта обшуку, факти переміщення предметів, вантажів, поява невідомих осіб тощо. Вся оперативна інформація та дані повинні негайно передаватися слідчому, який приймає рішення про проведення обшуку. В ході негласного опитування з'ясовуються дані про об'єкт обшуку і особах, в ньому проживають або працюють, також перевіряються самі опитувані з метою можливості використання цих осіб при проникненні в приміщення, для інших тактичних або оперативних цілей.

Після закінчення обшуку, залежно від результатів даної слідчої дії та конкретної обстановки, можуть бути пред'явлено для впізнання виявлених

шуканих об'єктів, а також призначення судових експертиз і допит осіб. В окремих випадках особливої складності, слідчий може проводити за процесуальними межами обшуку, детальний огляд вилучених документів, предметів, знарядь злочину за участю фахівців, та складає окремий протокол [8].

Важливими підготовчими заходами щодо організації тактичної операції «Обшук» відносять прийняття фактичного рішення про проведення обшуку, збір та аналіз орієнтуючої інформації, планування обшуку, отримання ухвали слідчого судді, інструктаж учасників СОГ, підготовка пошукових та інших технічних засобів; підготовка транспортних засобів; підготовка засобів зв'язку, підбір та забезпечення присутності при обшуку понятих та, за необхідності, місцевого житлового органу управління, вирушення на місце проведення обшуку, координація та контроль виконання підготовки до обшуку, перевірка готовності усіх сил та засобів до проведення обшуку.

Отже, одним із засобів доказування на початковому етапі розслідування злочинів є організація і проведення обшуку, внаслідок якого можна отримати інформацію, що становить доказову базу в кримінальному провадженні. Найважливішими умовами успішного проведення обшуку є наявність повних і точних відомостей про шукані предмети, а також ретельна попередня підготовка до обшуку (збір орієнтуючих відомостей про об'єкти майбутнього обшуку й осіб, яких будуть обшукувати, правильний підбір учасників обшуку та підготовка необхідних технічних засобів).

Прийняття рішення про проведення обшуку у формі тактичної операції є складною процедурою, яка потребує прийняти слідчим не одного, а двох рішень, по-перше проведення обшуку, по-друге проведення цього обшуку у формі тактичної операції. Дані про необхідність використання такої форми як тактична операція з'являються у процесі реалізації таких підготовчих дій як збір орієнтуючої інформації та її аналіз. Обсяг такої інформації збільшується за рахунок слідчих і оперативних заходів. Дана орієнтуюча інформація має стосуватися даних про шукані предмети, про особу обшукуваного, про місця проведення обшуку, відомості про напрями діяльності тієї чи іншої організації.

---

1. Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

2. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності. Форум права, 2016, №3. С. 199–202.

3. Євтушок В.П. Правові та організаційні засади оперативно-розшукової тактики : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04. К. : НАВСУ, 1999. 224 с.

4. Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів / В. А. Журавель // Вісник Акад. прав. наук України. – 2009. – № 2 (57). – С. 197–208.

5. Шевчук В. М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів / В. М. Шевчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 5. - С. 248-252.

6. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тіщенко. — Одеса : Фенікс, 2007. — С. 210, 211; Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз). — С. 180;

7. Постіка І. В. Загальні положення тактичної операції «Встановлення алібі» / І. В. Постіка // Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів. — К., 1996. — С. 70–79;

8. Шепітько В. Ю. Криміналістика : енциклопедичний словник / В. Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2001. – 560 с.

Дробний Михайло, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

СИСТЕМА ГАРАНТІЙ ДОТРИМАННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною умовою, що гарантує забезпечення законності під час проведення оперативних заходів та відповідних прийомів застосування спеціальної техніки, є відповідність цих прийомів та дій до вимог законів, що становлять їхню правову основу. Порушенням законності під час застосування технічних засобів в ОРД вважають діяння (дію або бездіяльність), що суперечать відповідному нормативному акту або порушують вимоги нормативного акта.

Забезпечення прав і свобод громадян має своє вираження як у недопущенні дій, не передбачених нормами закону, так і тих, що суперечать закону за своєю суттю, тобто: